

Reactie Inspectie van het Onderwijs (IvhO) en Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed (IOE) op het wetsvoorstel Kaderwet rijksinspecties

De Inspectie van het Onderwijs (IvhO) en de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed (IOE) vinden dat het wetsvoorstel Kaderwet rijksinspecties onvoldoende recht doet aan het oorspronkelijke uitgangspunt, te weten dat de wet zou dienen ter verbetering van de borging van de onafhankelijkheid van de rijksinspecties, ten behoeve van beter bestuur en ter toevoeging van noodzakelijke checks and balances. Belangrijke aanleidingen voor de wet waren de gang van zaken rond de aardgaswinning in Groningen en de toeslagenaffaire. Die lieten zien hoe schadelijk het is als een inspectie niet ongehinderd onderzoek kan doen, kritische vragen kan stellen én niet aan de bel kan trekken bij misstanden.

De IvHO en de IOE zien ook goede kanten aan het huidige wetsvoorstel, bijvoorbeeld de vastlegging van de rechtstreekse toegang tot de Kamer. En de kortere termijn voor publicatie van rapporten. Maar als beide inspecties de balans opmaken, brengt het wetsvoorstel geen daadwerkelijke verbetering in de borging van de onafhankelijkheid van de rijksinspecties.

Op enkele onderdelen zien de IvHO en de IOE dat er sprake is van – op z'n minst potentieel – meer departementale en politieke beïnvloeding van en grip op het werk van de rijksinspecties. Dit speelt vooral bij de bepaling over de totstandkoming van en verantwoording over het werkprogramma (artikel 12 van het wetsvoorstel). Dit artikel laat de bepaling van de inhoud van het werkprogramma niet aan de rijksinspecties en biedt ruimte voor oneigenlijke politieke beïnvloeding van het werkprogramma. Het geeft gedetailleerde en arbeidsintensieve procesregels en daarnaast sturingsmogelijkheden op de inhoud; een werkprogramma kan worden afgekeurd op basis van subjectieve zwaarwegende (politieke of beleidsmatige) redenen. Het is een voorbeeld van een bepaling waarbij het wetsvoorstel specifiek voor de IvHO in feite een achteruitgang is ten opzichte van de Wet op het onderwijstoezicht.

Een bepaling die vergelijkbare risico's met zich meebrengt, is de bepaling die de minister de mogelijkheid geeft om via aanwijzingen opdrachten voor aanvullend onderzoek te geven (artikel 9 van het wetsvoorstel), zonder dat daarbij in de daarvoor benodigde financiële middelen wordt voorzien.

De lessen uit de gang van zaken bij de gaswinning in Groningen en de kinderopvangtoeslag lijken niet geleerd te worden. De aanbevelingen vanuit de Tweede Kamer op het vlak van toezicht naar aanleiding van deze dossiers worden op essentiële punten niet opgevolgd. De IvHO en de IOE zijn het vooral op de eerder genoemde punten niet eens met het wetsvoorstel. Dit is niet enkel een principiële en inhoudelijke stellingname, het heeft ook te maken met de uitvoerbaarheid, zoals we die zien in het kader van de uitvoering van de toezichttaak door een rijksinspectie als een professioneel onafhankelijke organisatie, zonder oneigenlijke politieke beïnvloeding. De samenleving moet erop kunnen vertrouwen dat de IvHO en de IOE en ook andere rijksinspecties onafhankelijk toezicht hun taken kunnen uitoefenen, zonder dat van oneigenlijke politieke beïnvloeding sprake is.

Deze zienswijze van de inspecties laat zich – in tegenstelling tot veel gehoorde argumentatie op dit punt – wel verenigen met de ministeriële verantwoordelijkheid. De minister heeft immers naast zijn bevoegdheden op grond van de bijzondere wet- en regelgeving ook nog het instrumentarium van de algemene en bijzondere aanwijzing. En daarmee de mogelijkheid tot het laatste woord.